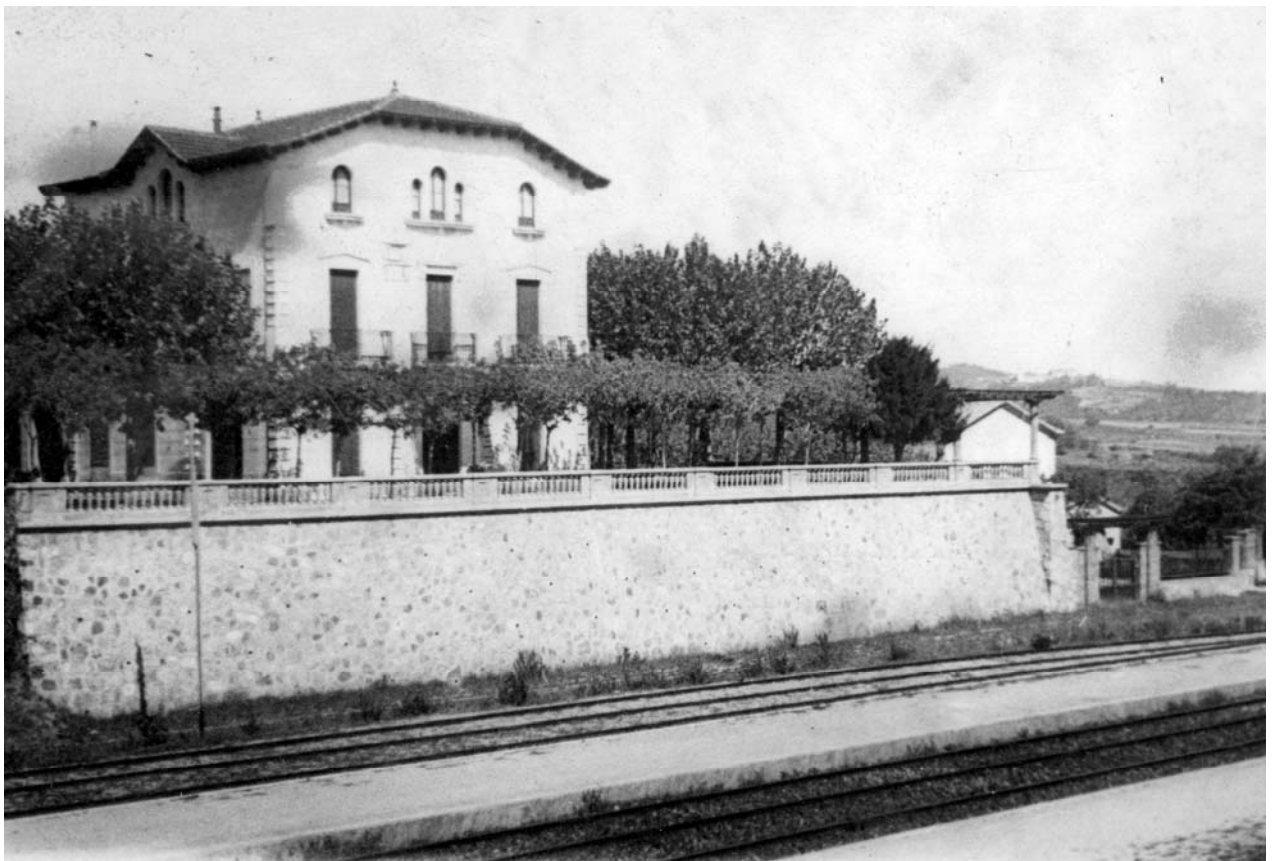

EL MAS CIURANA D'HOSTALRIC (1899-1952)

Fàbregas i Comadran X.

La torre del Mas Ciurana, des de l'estació d'Hostalric

INTRODUCCIÓ

Geogràficament situada al corredor que circula per la depressió prelitoral catalana, la vila d'Hostalric pertany a la subcomarca del pla de la Selva (Serra, 1997). Històricament lloc de pas per comunicar la península amb la resta d'Europa, la seva situació estratègica domina la mateixa ruta, anomenada via Heràclea (segles IV-III AC), via Augusta brançal interior (que enllaçava Roma i Cadis) o camí ral o reial (edat mitjana-segle XIX). Després de l'expulsió dels sarraïns era anomenada també *Estrada Francesca* o camí de França (Pons i Guri, 2002). La bifurcació de la via Augusta amb el brançal de marina, semblaria situat a prop d'Hostalric, per tal de resseguir la Tordera cap a la costa, passant per a prop de *Blandae* (Blanes) (Borrell et al., 2005). El camí ral de Barcelona o camí barcelonès és la principal via de comunicació terrestre entre Barcelona i Girona, entre l'edat mitjana i el segle XIX. Però, a la plana de la Selva no coincidien aquests dos camins: la Via Augusta romana sortia d'Hostalric, cap a Martorell, Maçanet, sud de l'estany de Sils, Vidreres, Caldes, Riudellots i Girona, mentre que el camí modern (en sentit contrari), tot just sortir de Girona, a Fornells, es separava de l'anterior, però tots dos discorrien paral·lelament, pel nord de l'estany de Sils, fins que convergien abans d'arribar a Hostalric (Albà *et al.*, 2015).

La importància històrica d'Hostalric rau doncs en la seva situació geogràfica privilegiada. Encara que ja existia un poblat ibèric sota el castell, la població va néixer (segles XI-XII) d'un hostel (*hospitale* o *hospedale*) medieval, on s'hostatjaven els pobres i peregrins que circulaven pel camí (Borrell et al., 2005). L'any 1106, ja es coneix el lloc com a Hostalric (Pons i Guri, 2002). Era un paratge amb defenses naturals i castell, a més a més de lloc de pas del camí

ral i dels camins cap al Montseny, les Guilleries i la Marina. A l'Edat Mitjana, quan es va traslladar des del castell de Montsoriu, va ser la capital administrativa i arxiu del Vescomtat de Cabrera, que comprenia el domini i la jurisdicció sobre els termes dels castells de Cabrera, Torelló, Montsoriu, Blanes, Torcafelló, Sant Iscle de Vidreres, Argimont i Montpalau, fins a l'extinció al 1836, del règim senyorial i les deixalles del feudalisme (Pons i Guri, 2002). Al cim del seu turó, el castell dels vescomtes de Cabrera dominava el camí ral, que travessava la població (Alfaro Guixot, 2007). La vila medieval estava fortificada de l'època de Joan I, amb muralles altes de 40 peus, 10 torres cilíndriques de defensa (la de l'arc de Barcelona; la d'Ararà o dels presos; Tuies Negra; Caís; Bailina; Arenas; Cabrera; la de la plaça dels Bous; i al Raval, la del Convent i la dels Frares o de les Barreres -s. XIII-XIV, de 33 m d'alçada (Busquets Artigas, 2010)-) i 4 portals, el de Barcelona, el de Girona, el dels Ollers i el de les Vinyes (Bohigas – Morales, 2008). Cap els anys 1340, Bernat II de Cabrera fundà el mercat d'Hostalric, que es celebra cada dimarts (Pons i Guri, 2002). A l'Edat Moderna, el territori del Vescomtat de Cabrera i Bas s'engrandí encara més cap a marina a l'Alt Maresme, el Montnegre, el Baix Montseny, les Guilleries sud i la vall d'en Bas (Pons i Guri, 2002). Després de la Guerra Civil, el govern de Madrid va traslladar l'arxiu dels Cabrera, d'Hostalric a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i després a Sevilla, a la Casa de Pilatos, el palau de la casa ducal de Medinaceli (Pons i Guri, 2002).

Si a marina, el perill era la pirateria, pel nord ho eren els francesos. Per aquest motiu, a la carretera de Barcelona a França, des de l'anomenada frontera de Perpinyà i dominant el camí ral, trobem de nord a sud tota una línia de defensa amb fortificacions. Aquestes infraestructures militars tenien els

objectius de defensa i control de poblacions (Lleida, Perpinyà, la Ciutadella i Montjuïc a Barcelona), de guarda de fronteres (Salses, Sant Ferran de Figueres, Roses, la Seu d'Urgell i Tortosa) i de control de les grans vies de comunicació (Cardona, Berga i Hostalric per al camí a Barcelona i per al camí al port de Palamós). Després de la Fortalesa de Salses, la Ciutadella de Perpinyà, la Fortalesa de Bellagarda al Pertús als comtats del Nord, el Castell de Sant Ferran a Figueres i el Castell de Montjuïc i els diversos fortins de les Pedreres a Girona (1), el Castell d'Hostalric és la darrera fortalesa del sistema defensiu català en l'accés a Barcelona. Aleshores com ara, la malfiança de la Corona espanyola envers els catalans no ha facilitat mai però, la construcció d'aquest sistema defensiu català. Durant tota la seva història, la vila emmurallada i les diferents fortificacions del turó, han participat directament en les guerres medievals, remences (s. XV), dels segles XVII i XVIII (Segadors (1640-1652), Veïnatge -la darrera, Nou Anys (1688-1697)-, Successió (1705-1714), Gran (1793-1795) i al segle XIX, a la del Francès (1808-1814), amb el gran setge d'Hostalric (13/1/1810-12/5/1810) i a la segona Guerra Carlina, la Guerra dels Matiners (1846-1849). Entre 1848 i 1850, amb la construcció de torres de telegrafia òptica, es tracen línies de comunicació entre guarnicions, que varen estar operatives fins el 1862. La de la Fortalesa d'Hostalric comunicava Barcelona-Girona, passant per les de Maçanet, Fogars i Puig Ardina (a Riudarenes) i tenia un ramal cap a Vic, per la del Castell de Montsoriu (Duran et al., 1991; Alfaro Guixot (2007); (2)).

En l'aspecte constructiu, malgrat la utilització indiferent dels dos termes, castell i fortalesa, Alfaro Guixot (2007) explica acuradament la diferència fonamental entre un castell (medieval) i una fortalesa (moderna), fonamentada

en la construcció dels baluards, que fou originada per l'aparició de la nova artilleria de l'època. Finalitzada la Guerra dels Segadors (1640-1659) però, les places militars de l'interior també es modernitzen. Els recintes medievals es rodegen d'obres de campanya fetes de terra i reforçades amb feixines. La feixina eren branques de roure, castanyer o arbre blanc, llargues, primes, flexibles i fullades, que es lligaven. Mesuraven 1,40-2,70 m de longitud i 0,15-0,20 m de gruix (Alfaro Guixot, 2007).

Pel que fa a l'arquitectura militar, al 1653, sota les ordres de Felip IV, l'enginyer militar Pedro Alejandro fortificà el castell d'Hostalric "a la moderna" (amb baluards), demolint el vell castell medieval. Al 1696, amb Francisco de Paula de virrei de Catalunya, l'enginyer major Chafrión planteja les opcions d'Hostalric com a *cuartel fuerte* (la vila com a gran caserna) o com a *plaza de guerra* ("*fortificación del castillo demolido*"), que queda només com a projecte i dilema militar posterior. Sota l'arxiduc Carles, el disseny i la construcció de l'actual fortificació al 1712-1713, amb obra de *cal y canto*, és de l'enginyer militar austriacista Francisco de Santa Cruz (uns 50.000 m² per 500 homes). Al 1718, amb Felip V, l'enginyer segon Juan Bernardo Frosne tanca la fortalesa sobre el disseny anterior. Finalment, al 1794-1795 amb Carles IV, durant la Guerra Gran, l'enginyer militar Tomás de Buzunáriz projecta i dirigeix els treballs per fer una plaça de guerra, que completen la fortalesa que avui es coneix (Alfaro Guixot, 2007).

A finals del segle XIX, Urgellés descriu els fets de la Guerra del Francès a Hostalric. El seu llibre ***Hostalrich. Memorias de la Guerra de la Independencia***, està il·lustrat amb els minuciosos dibuixos "realistes" dels seu germà Lluís Urgellés (Urgellés, 1888). A mitjans segle XX, la fortalesa

d'Hostalric formà part de la exposició **Castillos de Cataluña**, presentada al Palau Reial Major, de Barcelona (AEAC, 1959). Al catàleg de la exposició explica que, com a part del projecte d'arxiu sobre els castells catalans, s'han fet plànols i dibuixos del castell i de la vila emmurallada (34: plànol general i detalls d'una torre) i de la Torre dels Frares (35: torre i altres detalls). Es troben numerats al catàleg (359 i 360).

Sobre la ubicació de la vila destaca que la població està situada en una carena basàltica, sobre la Tordera i en la seva confluència amb la riera d'Arbúcies, que baixa per l'oest. El turó on es troba la fortalesa arriba a 189 m d'alçada. És el terme municipal més petit de la comarca, amb 3,3 km² (Duran et al, 1991). A l'època medieval destacà per la seva activitat comercial, artesanal, administrativa i de serveis (Pons i Guri, 2002).

El 1857 es comença a construir la línia fèrria Granollers-Hostalric. El 1860 es fa el primer viatge, però s'inaugura oficialment el 1861, fins a l'Empalme i el 1862 fins a Girona. L'estació esdevé aleshores un important centre de càrrega i descàrrega de productes agrícoles i forestals, com ho demostren les fotografies de les pàgines 40 (Duran et al., 1991) i 86 (Coll-Vinent i Benavent de Barberà, 1995). A finals del segle XIX, Urgellés al seu llibre, també descriu la vila: es troba a 7 hores per carretera de Barcelona, la plaça té un governador militar i una guarnició de 800 soldats. Constata que la fortalesa havia tingut més importància, abans de passar la nova carretera de França per la costa, encara que ara amb el tren, l'ha recuperada (Urgellés, 1888).

Com a plaça forta, fou greument afectada pels setges de la Guerra del Francès i ni Medir, ni Madoz parlen d'obradors de taps de suro a la vila, a mitjans segle

XIX. Al tercer quart de segle, Erasme Matas dirigí un taller amb 6-7 treballadors. Al 1898, Alfons Llensa creà la fàbrica més important, que plegà el 1914 per la crisi de la Gran Guerra, però que arriba a tenir 40 treballadors (ALVARADO, 2009). A Hostalric, la creació del primer diari local *El Eco de Hostalrich* (1878), dels Jocs Florals (1904), del Grop Sport (1914), de l'Orfeó Hostalriquenc (1917), de la Sociedad Coral La Unión (1917), d'altres associacions i l'activitat de Solidaritat Catalana (1906), van cuallar en uns anys de grans iniciatives socials i polítiques (Duran et al., 1991). Passada la dura postguerra, als anys 1960 i 1970, amb el *Desarrollismo*, la construcció de l'autopista A-7 (1970), la immigració i el creixement urbanístic, comença la industrialització actual d'Hostalric, principalment amb fàbriques tèxtils (Duran et al., 1991).

En aquells anys, els habitants de la vila pertanyien als de Dalt (propietaris i comerciants) o als de Baix (pagesos i jornalers), segons la seva classe social (Duran et al., 1991). Aquestes diferències socials es reflectien també en els barris i les cases de la vila, que oferien una gradació des de més amunt de la plaça dels Bous, baixant cap al Raval fins a l'actual ajuntament i acabant al Ravalet, fins a baix de tot del poble, als marges de la Tordera (Fàbregas Busquets, 2018).

A l'estiu, a la vila hi convivia vilatans i forasters. Vilatans com Josep Riera, fill del metge del poble (els metges pactaven amb els seus clients la Conducta, la única assistència mèdica que aleshores existia) i Narcís Mercader, futur passant de l'Ajuntament d'Hostalric. Forasters, que eren famílies d'estiuejants amb els seus fills: l'Andreu Rabasa, fill de Simeó Rabasa, l'amo de l'empresa DERBI; els germans Joan i Bonaventura Bassegoda Nonell, futurs arquitectes; Josep Ferrer, fill d'un sastre de Barcelona; i al Mas Ciurana, la família formada

pels avis Justo Busquets Tarruella (JBT) i Ana Amigó Gusi, els pares Josep Maria Fàbregas Jorba i Maria Busquets Amigó i els nets Josep Maria, Ana Maria y Manel, aquest últim per edat, amic dels nois anteriors. Les famílies del Dr. Cuyàs i d'en Busquets estiuejaven en torres als afores de la vila, a la Casa Blanca (Urgellés, 1888) o Casablanca (Reyero – Illa, 2015), a l'altre costat de la Tordera, ara sobre l'AP-7 i a la Torre de l'Estació, al costat de l'actual Rodalies ADIF, respectivament. Un altre metge, el Dr. Riera, que atenia els veïns d'Hostalric, Massanes i Sant Feliu de Buixalleu, vivia en un casalot del carrer Major núm. 1, sobre la plaça dels Bous. Els fills del poble, que havien marxat a estudiar, treballar o viure a Barcelona, venien a passar l'estiu a casa de la seva família (Fàbregas Busquets, 2018).

El Mas Ciurana és una casa torre amb masoveria, granja de vaques de llet i terres, situada al costat de l'estació de Rodalies d'ADIF, als afores de la vila d'Hostalric, que va ser feta construir pel propietari de la finca, Justo Busquets y Tarruella, per l'estada de la seva família a l'estiu. Part de la família, els nets sobretot, hi van passar la Guerra Civil, degut als bombardejos feixistes i a la penúria alimentària a Barcelona. Aquesta propietat va ser comprada a primers del segle XX, juntament amb el Manso Hostal de l'Arrupit, finca forestal ubicada a Riudarenes (Fàbregas i Comadran, 2018).

<https://ddd.uab.cat/record/196451?ln=ca>

Justo Busquets y Tarruella (Llagostera, 1866- Barcelona, 1962) va ser un jove emprenedor de l'època daurada del suro, que va treballar a l'empresa Armstrong Cork Company, de Palafrugell. Exportava suro des del port de Palamós cap a Londres i aleshores, s'allotjava a la Fonda Trias. Posteriorment es desplaçà a Barcelona, on va contraure noces amb Ana Amigó y Gusi al

1898. Es dedicà al món del tèxtil i fundà, com a *Agente en Tejidos de hilo e hilazas*, la seva pròpia empresa, successora de José Moner, a la Ronda de Sant Pere 31, de Barcelona, amb relacions comercials amb Gilford i Belfast (Irlanda), Dundee (Escòcia) i Milà (Arxiu Fàbregas Busquets, 2018).

L'**objectiu** d'aquest treball és presentar històricament el Mas Ciurana d'Hostalric, del 1899 (aleshores encara sense casa-torre, el paratge s'anomenava Manso Ciurana), fins al 1952, any de la seva venda, segons la diversa documentació estudiada de l'arxiu familiar Fàbregas Busquets. A partir dels documents tècnics i dels plànols, es comenten també diferents aspectes constructius de l'evolució arquitectònica de la torre.

MATERIAL I MÈTODES

La recerca d'informació s'ha realitzat, a l'arxiu familiar Fàbregas Busquets (1766-2018) i mitjançant la memòria oral de Manuel Fàbregas Busquets (27/5/2018). En aquest arxiu, l'anotació més antiga documentada en una llibreta és un rebut d'un cens a Barcelona, datat del 1766.

De la relació de documents i altres materials analitzats, la principal font d'informació és el lligall *Titulación del Manso Ciurana y Manso Ropit* (1/6/1852) de Justo Busquets Tarruella, del Lligall Escripures velles. Els 18 documents estan identificats amb números. Inclou:

o Escripures:

- *Propuesta de inventario de la heredad del Conde de Creixell (Ciurana, manso Ciurana y manso Hostal del Arrupit). Figueras. 27/6/1872 (13).*
- *Escritura de venta perpetua de Justo Busquets y Tarruella a Juan Matas Serra. Barcelona. 14/4/1900. Venta de la pieza de tierra La Pesa (viña y trigo) (7).*
- *Escritura de acta de Justo Busquets y Tarruella y Juan Matas y Serra. San Vicente de Sarriá. 28/3/1901. Corrección cabida venta anterior (8).*
- *Escritura de arrendamiento del Conde de Creixell a Justo Busquets y Tarruella. Barcelona. 22/12/1906 (3).*
- *Escritura de debitorio del Conde de Creixell a favor de Ana Amigó Gusi, con carta de pago y cancelación de préstamo. 9/2/1912 (2).*
- *Escritura de venta de Juan Matas y Serra a Justo Busquets y Tarruella. Barcelona. 7/4/1913 (10).*
- *Escritura de venta del Conde de Creixell a Justo Busquets y Tarruella. Barcelona. 29/11/1913 (4).*
- *Escritura de compraventa de Justo Busquets Tarruella a Ana Suñer Basols. 9/5/1952 (s/n).*

o Documents:

- Anotacions al Registre de la Propietat de Santa Coloma de Farners.
- Pressupostos:
 - *Reparaciones de la torre (reforma)* (12).
- Permisos:
 - *Edificación de la torre, del ramo de la guerra* (11):
 - *Contrata y presupuesto de la casa-torre. Barcelona. 12/6/1899* (2).
 - *Contrata para la piedra artificial de la casa-torre y 4 recibos. Barcelona. 17/7/1899* (3).
 - *Contrata de la carpintería de la casa. Barcelona. 17/7/1899* (4). Inclou:
 - 1 pressupost.
 - 2 factures.
 - 2 rebuts.
 - Altres:
 - Altres factures.
 - Rebuts:
 - *2 recibos de alquiler del manso Arrupit de Riudarenas y de tierras y censos en Hostalrich. 1912.*
 - Contractes de:
 - *Obras. 12/6/1900.*
 - *Piedra artificial. 1900.*
 - *Carpintería. 8/6/1900.*
- Notes.

- *Copia literal por lo que respecta al manso del Arrupit, de la escritura de venta del Conde de Creixell a Justo Busquets Tarruella. 29/11/2013.*
- *Relación de los antiguos poseedores del mas Ciurana, desde su fundación hasta la fecha. 2 notes, una manuscrita i una altra escrita a màquina fetes per J. M. Fàbregas Jorba.*
- *Heredad o manso Hostal del Arrupit (Empalme): títols de propietat de les cases i terres, productes i contribució.*
- *Nota. 2/4/1949: del manso Arrupit, pressupost de reg pel pou de l'hort i comisions a percebre per Morell, com a procurador.*
- *Índice de la documentación correspondiente a las tierras del manso Ciurana y manso Ropit (18 documentos):*
 - *1a. Escritura de compra.*
 - *2a. Debitorio (cancelado) contra el Sr. Conde.*
 - *3a. Relación de censos según registro. 1928.*
 - *4a. Relación de censos registrados.*
 - *5a. Relación (copia) de la relación de censos.*
 - *6a. Nota para la negociación de compra.*
 - *7a. Establecimiento de censos entregados por el Sr. Bibiloni (Nos. 1-21 en lápiz azul).*
 - *8a. Otros establecimientos de censos, referidos a los de la población.*

- *9a y 9a bis. Litigio y sentencia entre el Conde de Creixell y Carolina Amatller de Ferrer por un censo.*
- *10a. Declaración para la Reforma Agraria, impuesta por el Gobierno y presentada en 4/2/1933.*
- *11a. Escritura de compra de la pieza Nueva Ciurana a Antonio Dauder.*
- *12a. Carpeta de contrarecibos firmados por los censatarios, acreditativos del pago de los censos.*
- *13a. Notas varias y apuntes que deben guardarse para comprobantes de datos.*
- *14a. Planos de la casa torre y de las tierras del manso Ciurana, según su estado en 1924.*
- *15a. Carpeta entregada por el Sr. Bibiloni y que contiene establecimientos de censos y notas del mismo, para comprobaciones.*
- *16a. Escritura de compra de Dauder a Negre.*
- *17a. Escritura de compra de Busquets a Dauder.*
- *18a. Titulación Casa Torre Hostal.*
- *Índice de títulos de propiedad de la Casa Torre Hostalrich (15 documentos):*
 - *1b. Escritura compra del terreno.*
 - *2b. Contrata carta de pago Lanes para la edificación de la casa torre.*

- *3b. Contrata carta de pago Boada para la piedra artificial.*
- *4b. Contrata y carta de pago Larceguí de carpintería.*
- *5b. Permuta de una faja de tierra en el solar de la torre entre Moyset y Busquets.*
- *6b. Redención del censo de la torre por el Conde de Creixell a mi favor.*
- *7b. Escritura de venta de una parcela de tierra de la fábrica a favor de Juan Matas.*
- *8b. Acta aclaratoria de la pieza de tierra que se cedió a Matas para edificar.*
- *9b. Relación del coste total de la casa.*
- *10b. Retroventa de Matas a mi favor del solar y fábrica.*
- *11b. Solicitudes y permisos del ramo de guerra.*
- *12b. Planos de la casa torre.*
- *13b. Fijación del mojón con Moyset.*
- *14b. Tasación y expropiación de terrenos por la C.F.M.Z.A.*
- *15b. Acta de redención de parte del censo Décimo cuarto entre Honorato Massagué y yo.*
- *Notas entregadas a Tarruella de 5 censos. 13/7/1940.*
- *Censos. 5/9/1940.*

- *Borradores de Actas (9, 17 y 18) de expropiación en Hostalrich, de la CFMZA a Busquets, firmados por el perito J. Millás. Mayo 1927 (14).*
- Cartes:
 - *Carta de JBT a Alberto Salazar. 10/4/1900.*
 - *Carta de Alberto Salazar a JBT. 23/4/1900.*
 - *2 cartas de la Comandancia de Ingenieros de Gerona a JBT:*
 - *19/2/1900.*
 - *15/4/1900.*
- Plànols:
 - Finca:
 - *MILLÁS J. 1924. Plano geométrico del manso Ciurana de Hostalric. Escala 1:1.000. Santa Coloma de Farners.*
 - Casa:
 - *MASDEU J. Juny 1899. Planos de la casa torre mas Ciurana de Hostalric. Escala 1/50.*
 - *Planta baja (tinta i paper vegetal).*
 - *Planta del piso (tinta i paper vegetal). Mides: 36,6 x 38,8 cm.*
 - *Alçat sud: amb entrada porxada: escala 1/50. En tinta i paper vegetal.*
 - *Planos de la planta baja y de la planta piso 1º. En tinta i paper vegetal. Mides: 75,8 x 35,7 cm.*
 - Fàbrica:
 - *MATAS Y SERRA J. 18/5/1900. A tinta i paper vegetal.*

- Emplaçament: escala 1/1.000.
- Planta: escala 1/100.
- Alçat: escala 1/100.
- Secció nord-sud: escala 1/100.
- SALAZAR A. 1901. Plànols de la fàbrica del mas Ciurana. En llapis i paper de 1ª José Vilaseca.
 - Emplaçament: escala 1/1.000.
 - Planta: escala 1/100.
 - Façana: escala 1/100.
 - Secció est-oest: escala 1/100.
- Fotografies: col·lecció fotogràfica del Mas Ciurana, Hostalric i voltants. Arxiu Fàbregas Busquets (2018). Són 3 àlbums tamany quartilla.

Altres materials:

- Memòria oral de Manuel Fàbregas Busquets (27/5/2018).
- Gravats: Ostalric. Làmina numerada 22 i 26, de D. Perel Feul, que apareix a l'obra *Les plans et profils des principales Villes et lieux considérables de la Principauté de Catalogne*. Cavaller de Beaulieu. Paris. 1668.
- Bibliografia local i comarcal.
- Fernando Laq (2013). La vella mansió. 16 fotos en color i blanc i negre. [26/05/18].

<https://www.flickr.com/photos/fernandolaq/sets/72157635408359119/>

Pel que fa a altre documentació gràfica existent sobre el Mas Ciurana, no s'han consultat directament les actuals col·leccions fotogràfiques següents:

- Familiar Benet Frigola i Arnau.
- Fons Frigola. Arxiu Històric d'Hostalric (AHH). Ajuntament d'Hostalric.
- Col·lecció Frigola. Fons Reyeró Pla.

La bibliografia local i comarcal revisada i resumida, sobre el Mas Ciurana i Hostalric, es presenta al final del document, a les Referències. Pertanyent a la biblioteca personal de l'autor o han estat consultats a la biblioteca municipal d'Hostalric. Són, sobre tot, llibres sobre vies de comunicació històriques, fortalises militars catalanes, patrimoni comarcal, la Guerra del Francès i la vila d'Hostalric.

De tota la documentació revisada de l'arxiu familiar, s'ha destriat la històrica, la administrativo-notarial i la tècnico-arquitectònica, relativa a l'emplaçament i a les construccions de la finca.

Dels plànols de l'arxiu familiar (Arxiu Fàbregas Busquets, 2018), s'han reparat, fotocopiats i escanejats, tots els plànols antics dibuixats en paper seda i en paper vegetal i el plànol geomètric de la finca (Millás, 1924), que també s'ha imprès en tamany pòster.

S'han localitzat 3 àlbums de fotografies antigues, un de format molt antic, amb enquadernació de cordill i dos enquadernats en tapes dures de cartró. Són fotografies en blanc i negre, amb cap foto datada i la majoria sense peu de foto. Només hi ha indicació d'alguns llocs i ciutats, visitats en viatges. De la col·lecció familiar de fotos específicament d'Hostalric i del Manso Ciurana, s'han escanejats 92 fotos, que després han estat seleccionades segons el seu interès històric,

arquitectònic i agroramader i la seva qualitat d'imatge. Les fotos que es presenten són preses dels anys 1940-1950.

Amb tota la documentació, els plànols i les fotografies com a antecedents, la memòria oral de Manuel Fàbregas Busquets (2018) detalla i completa el record històric del Mas Ciurana i d'Hostalric. Amb data de naixement el 1933, els seus primer records serien al voltant del 1940.

RESULTATS

1) Història del Mas Ciurana

Diferents autors han escrit els darrers anys sobre la Torre de l'Estació: Coll-Vinent (1995); Duran, Juanhuix, Reyero (1991); Llinàs - Merino (1998-2001); Reyero (2002); i Reyero - Illa (2015).

El Mas Ciurana apareix també en format fotografia a les col·leccions fotogràfiques **Fàbregas Busquets, Benet Frigola i Arnau, Fons Frigola-Reyero Pla** i al **Fons Frigola-AHH (Ajuntament d'Hostalric)**. Totes les fotografies son en blanc i negre excepte les indicades en color. Al llibre **Hostalric ahir i avui** surt en unes fotos de l'estació, una dels anys 20 (sentit nord), en la qual s'observa la torre abans de la reforma (pàg. 86, autor J. B.) i l'altra, en color, dels anys 1970-80 (sentit nord), la torre ja reformada (pàg. 87, autor no citat), amb les mansardes de les façanes laterals (Coll-Vinent, 1995). Al llibre **Hostalric** (pàg. 40, cedida per Josep Colls), es mostra en una fotografia, amb un enquadrament igual a la primera anterior, de la torre abans de la reforma (Duran et al., 1991). Apareix també al llibre **l'Abans** (Reyero – Illa, 2015), una foto (pàg. 166, autor Frigola, Fons Reyero Pla) d'una vista general del Mas Ciurana o Torre de l'Estació, on des de les vies del tren (sentit sud), s'alça el casal i les altres edificacions de la finca (masoveria, granja de vaques i pallissa); en segon pla, en dues fotos (pàg. 663; autor Frigola, Fons Reyero Pla; autor desconegut, Fons Josep Garrós Calls) dels anys 20-30, de l'estació (sentit nord i sud, respectivament), amb la torre sense reformar i reformada la teulada, respectivament; i en darrer pla, en dues fotos (pàg. 117; autor Frigola, Fons Reyero Pla; autor Frigola, Fons Frigola, A.H.H.). En una foto d'un llibre sobre cultura oral del Montnegre, apareixen les corts i el galliner de la masoveria en darrer terme i en primer, el net gran, en Josep Maria i tres masovers, amb un peu de foto que diu "Preparant el paller al mas la Torre d'Hostalric" (pàg. 154, foto cedida per Rosa Robert, Rangil, 2009).

A principis del segle XX, la Torre de l'Estació o el Mas Ciurana, un gran casal al costat de l'estació, va ser construït sobre un antic mas, com a segona

residència d'un industrial barceloní. La nissaga dels Ciurana està documentada des de l'Edat Mitjana. A la planta noble, la porta i les finestres són d'estil neoclàssic senzill; les de la planta superior són d'arc de mig punt (Reyero, 2002).

Aquesta casa-torre ocupa un solar de dues quarteres, al paratge del mateix nom i fou construïda al costat sud de l'estació d'Hostalric, de la línia tren de Granollers a Maçanet-Massanes, l'*Empalme* (1860). En aquella època, la innovació econòmica i social que va aportar el mas a la població d'Hostalric, va ser el fet d'arribar a compatibilitzar les funcions de casa-torre d'estiueig amb les pròpies de la pagesia, del treball de la terra i el bestiar. Concebuda com una explotació agroramadera de producció lletera amb vaques de raça Frisona, incloïa una finca agrícola d'un 14 ha per a la seva alimentació i la de la resta d'animals de corral i també per consum humà (cereal, userda, vinya, blat de moro, naps i hort). La llet munyida era recollida cada dia i transportada a l'establiment lleter la SILA, de Sant Celoni, per ser comercialitzada cap a Barcelona. Les construccions i annexes de la finca comprenien: la torre amb planta baixa, primera i segona (aquesta amansardada), jardí, caseta-galliner, caseta-colomar i galliners segons dissenys de l'Avicultura científica, amb gallines de raça de producció i ornamentals, safareig, masoveria (habitatge, estable, corts, galliners i garatge), quadra amb magatzem per fenc i graner, era, pallissa, pellers, casilla, pous, basses d'obra i molí de vent (Fàbregas i Comadran, 2018).

<https://ddd.uab.cat/record/200087?ln=ca>

Arquitectònicament, l'edificació forma part del patrimoni comarcal, doncs apareix a l'**Inventari històric, artístic i arqueològic de la Selva (1998-2001)**, al fitxer 3

(Llinàs – Merino, 1999). La seva fitxa, la 555 indica: categoria Civil; tipus Casa; cronologia Principis del segle XX; propietari Particular; estat de conservació Bo - habitada; interior No visitable. La descripció és la següent: “Casal de tres plantes, de planta quadrada i amb teulada irregular a quatre vessants. La porta i les finestres de la planta noble, a la façana principal, estan ornamentades amb un estil neoclàssic senzill, mentre que les finestres de la planta superior són d’arc de mig punt. Concebuda originalment com a segona residència d’uns industrials de Barcelona, fou més tard reconvertida en masia, sense alterar, però, la seva fesomia ni la seva estructura.” La visita per fer la fitxa es situa doncs abans de l’expropiació per ADIF, quan el mas, propietat de Can Nualart, era una explotació pagesa.

Actualment, el Mas Ciurana està inclòs a **l’Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya** amb l’**identificador 26744**, on està descrit arquitectònicament. Pertany a l’estil arquitectònic anomenat **Eclecticisme**. Afegeix una foto frontal de la torre, feta des de les vies del tren.

<http://invarquit.cultura.gencat.cat/Cerca/Fitxa?index=0&consulta=&codi=267>

44

La torre està descrita també a la Wikipèdia, on apareix una foto frontal en color:

https://ca.wikipedia.org/wiki/Mas_Ciurana

També està referenciada a la Wikimedia Commons, on la torre surt en color, amb la perspectiva de la façana principal, en dues fotos d’emplaçament i quatre de primer pla:

[https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Mas_Ciurana_\(Hostalric\)](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Mas_Ciurana_(Hostalric))

2) Documentació administrativo-notarial

El document estudiat més antic (sense data), es una proposta d'escriptura sobre les propietats del Comte de Creixell. Del partit judicial de Santa Coloma de Farners, cita la possessió Ciurana de Grions (secà), el Manso Ciurana d'Hostalric (secà) i el Manso Hostal del Arrupit de Riudarenes (casa i peces de terra).

Cap al 1900, Justo Busquets y Tarruella fa construir a Hostalric una casa d'estiueig, l'anomenada Torre de l'Estació o Torre d'en Busquets. Sense data, hi ha un *permiso de edificación del ramo de Guerra*; amb data 1899 hi han 3 *contratas* referents: a la construcció de la casa-torre, de 12/6/1899 (2), a la pedra artificial, de 17/7/1899 (3) i a la fusteria, de 17/7/1899 (4). Amb data 12/6/1900, existeix una primera liquidació de l'obra feta. Documentalment però, al 1906, JBT arrenda les finques i drets de tota la heretat anomenada Manso Ciurana, d'Hostalric i Grions i el Manso Arrupit, de Riudarenes, a *Vicente Sagarriga, antes Borrás y Martínez de Pisón, Conde de Creixell*.

En aquesta escriptura d'arrendament de les finques i drets de l'heretat Manso Ciurana i del Manso Arrupit, del Comte de Creixell a Justo Busquets (22/11/1906), pel preu de 1.650 Pta/any i 5 anys, queda estrictament especificada l'obligació de la conservació de cases i terres; de treballar-les segons usos i costums de bon pagès, conforme a l'estil del país; d'esporgar els arbres segon les èpoques i la costum del país; i de pelar suro de forma correcta, cada any.

A l'escriptura d'hipoteca del Manso Ciurana d'Hostalric i del Manso Hostal de l'Arrupit de Riudarenes (9/2/1912, (2)), es fa constar que al Manso Ciurana, la casa va ser enderrocada al 1808 (en la Guerra del Francès). Inclou 21 censos, dos d'ells redimits.

Anys abans, segons les escriptures 7 (14/4/1900) i 8 (28/3/1901), Juan Matas y Serra, d'Hostalric, cunyat d'en Busquets, compra una peça de terra al Manso Ciurana. De professió taper i família sembla d'Erasme Matas que tenia un taller de taps a la mateixa vila, al darrer terç del segle XIX (Duran et al., 1991). A l'arxiu familiar hi han dos plànols del projecte de fàbrica, que seria per a l'elaboració de taps de suro (Matas y Serra, 1900; Salazar, 1901). Segons les fotografies posteriors (Arxiu Fàbregas Busquets, 2018), semblaria que no es va construir o que la edificació aixecada es va destinar a ús ramader, com a granja de vaques de llet. En la escriptura 10 (7/4/1913), Matas ven a Busquets la mateixa peça de terra comprada anteriorment, (14/4/1900, (7)).

L'escriptura de venda del Comte de Creixell a Justo Busquets (29/11/1913, 4), pel preu de 45.036 Pta, inclou:

- La possessió Ciurana de Grions (Sant Feliu de Buixalleu), de secà.
- El Manso Ciurana de la vila d'Hostalric, de secà.
- El Manso Hostal de l'Arrupit de Riudarenes.
- 20 censos amb domini directe.
- Altres censos amb domini o sense, censals i altres drets dominicals.

Els titulars de la propietat Ciurana han estat segons J. M. Fàbregas Jorba (Arxiu Fàbregas Busquets, 2018):

- 1722. Magdalena Planella y de Ciurana, Baronessa de Canyelles, vídua de Pedro de Planella y de Salamanca.
- 1733. Maria de Fluvià Minguella y Ciurana, vídua de Francisco de Fluvià y Aguilar (filla de l'anterior).
- 1765. Antonio de Gayetano Fluvià y de Marquet, Puiggener (suposat fill de l'anterior). Tutela del Marquès d'Aytona.
- 1838. Mariano de Sagarriga, abans Borràs y Pascual, Compte de Creixell, Baró de la Pobadilla (hereu de la casa de Fluvià).
- 1886. Vicente Sagarriga, abans Borràs y Martínez de Pisón, Compte de Creixell.
- 1913. Justo Busquets y Tarruella.

Segons nota escrita (Arxiu Fàbregas Busquets, 2018), les terres del Manso Ciurana, al costat de l'estació d'Hostalric, estan incloses en els títols de propietat de la finca *Heredad o Manso Hostal del Arrupit* (Empalme) i comprenen:

- Porció Ciurana: unida al Manso Ciurana, terme de Sant Feliu de Buixalleu (3 quarteres).
- Manso Ciurana:
 - terrenys adients pel cultiu d'arbres de ribera (45 quarteres i 14 picotins). Arrendades per 2.170 Pta, més 75 Pta de censos i 22 quarteres de blat per censos.
 - casa-torre d'estiueig, d'edificació moderna, per a una família nombrosa, amb aigua abundant (1-2 quarteres de solar).

La contribució de la casa-torre i de les terres del Manso Ciurana són de 450 Pta/any (1906).

Pel que fa a les diferents denominacions de la finca i de parts de la finca, a les escriptures d'arrendament (1906), d'hipoteca *-debitorio-* (9/2/1912) i de compra-venda de Sagarriga a Busquets (29/11/1913) es parla de Ciurana. A la compra-venda a Suñer (9/5/1952) de tota la finca d'Hostalric i Grions, es parla de Ciurana de Grions i del Mas Ciurana d'Hostalric (Arxiu Fàbregas Busquets, 2018).

La finca va ser expropiada parcialment el maig de 1927, per la Compañía de los Ferrocarriles de Madrid a Zaragoza y a Alicante (Red catalana), per ampliació i reforma de l'estació d'Hostalric i per emplaçament de la via doble entre Granollers i l'Empalme i ampliació de vies i reforma de l'estació (CFMZA, 1927).

Als tres contractes provisionals s'indiquen els terrenys objecte d'expropiació:

- Terreny cultiu cereal: 591 m² (0,27 vessanes), per un valor de 621 Pta.
- Jardí, pati i cultiu: 2.468 m² (1,13 vessanes), per un valor de 3.029 Pta.
Aquesta segona acta, afegeix que CFMZA s'obliga a reconstruir el mur de sosteniment i la barana del jardí i construir un pas inferior per a pas de carruatges per a accés a la finca
- Terreny frescal (vímets): 3.897 m² (1,78 vessanes), per un valor de 4.500,70 Pta. Llena de Gelcen (1945), en la seva obra ***Inventario razonado de la flora de Hostalrich y su comarca***, cita les vimeteres (*Salix alba*) com a cultiu extensiu de la finca d'en Justo Busquets, cap al 1925-1930.

<https://www.raco.cat/index.php/AnalesAgricultura/article/view/22584>

[4/307228](#)

Actualment [1945], només existeixen petits nuclis residuals dels antics conreus de vímets. Cal destacar que històricament va ser un cultiu important a la Selva, comarca on hi ha una gran tradició cistellera.

Al 1952, Justo Busquets ven el Mas Ciurana d'Hostalric i Grions a Ana Suñer Basols, de Can Nualart de Grions (Sant Feliu de Buixalleu) per 775.000 Pta i conserva l'hostal de l'Arrupit de la seva propietat. L'escriptura valora la riquesa rústica en 7.556,70 Pta i la urbana en 660,30 Pta. Com era usual a l'època, la inscripció com a obra nova de les tres construccions fetes temps enrere (casa torre, masoveria i quadra pel bestiar), es sol·licita posteriorment en el moment de la venda, en aquesta mateixa escriptura de compravenda. Segons aquesta escriptura es venen les següents finques i drets:

- Del terme d'Hostalric:
 - *La Pesa: pieza de tierra que antes fue viñedo y tierra de pan llevar*, a peu de l'estació, de 7.142 dm², segregació: 5.885 dm². En aquesta peça es troben tres construccions fetes pel propietari, que sol·licita en aquest moment la seva inscripció com a obra nova:
 - Casa torre de planta i dos pisos (225 m²).
 - Casa masoveria, de planta i pis (220 m²).
 - Quadra per al bestiar (220 m²).
 - Porció de terreny a tocar de l'anterior per ponent i al nord de la via de tren (uns 800 m²). És el jardí que envolta la casa torre.
 - Heretat anomenada Manso Ciurana (45 quarteres i 14 picotins = 1.314 a 9 ca). (I).
- De Grions, al terme de Sant Feliu de Buixalleu:
 - Ciurana: porció de terra de secà (3 quarteres = 87 a 4 ca). (II)

- Peça de terra de secà (1,5 quarteres = 55 a 33 ca). Abans hi constava l'existència d'una casa i un aljub. (III).
- Dret de reg inscrit (16/4/1928): dos pous que omplen dues basses circulars (70.000 l i 600.000 l), captant l'aigua subàlvia del torrent Riosnort o de les Vinyes (10 l/segon) i regant unes 10 ha, dels tres terrenys abans descrits (I, II i III).
- 9 censos amb domini directe; i altres censos amb domini o sense, censals i altres drets dominicals als termes municipals d'Hostalric, Sant Feliu de Buixalleu i Massanes, comprats a Vicente Sagarriga el 29/11/1913.

3) Documentació tècnico-arquitectònica

La ubicació de la casa-torre és:

- Coordenades geogràfiques: 41° 44' 53.86" N, 2° 37' 54.85" E
- Coordenades GPS: X: 469393. Y: 4621894
- Cadastre:
 - Referència cadastral: immoble 17089A001000180000RS (agrari, 571 m²).
 - Dades de la torre i edificacions annexes: Disseminat Afores-despoblat, polígon 1, parcel·la 18, Mas Ciurana (Hostalric).

Els diferents plànols antics, els més importants dels quals figuren escanejats als ANNEXES, són:

- De la finca.
El 2/10/1924, el perit agrícola oficial, Juan Millás elabora el plànol geomètric dels terrenys, que llavors componen el Manso Ciurana

d'Hostalric, propietat de Justo Busquets. Al plànol està dibuixada la torre envoltada del jardí, des del qual es baixa cap a l'est per una escala a la porta d'entrada (que amb l'expropiació, no apareix a les fotos), per dues escales a la masoveria i a una pollancreda (que tampoc apareix a les fotos) i per una altra escala situada al nord, al parc on s'ubica el galliner (quatre escales comunicaven doncs, per l'est i pel nord, el segon nivell de terreny amb el tercer, a dalt). Per lògica, l'anàlisi del plànol permet assenyalar les construccions de la finca, en tres nivells diferents de terreny: masoveria amb pati, *alameda* i pou (nivell inferior), parc amb galliner (mig) i torre amb jardí a dalt de tot (superior). Entre la torre i la masoveria es troba un camí, que cap al nord travessa el torrent de Banyacanyes, on es situa la captació principal d'aigua de la finca. Aquest camí arriba a un altre, que cap a la dreta va a parar al camí que, sentit NW porta a Casa Nualart des de Hostalric. Just al sud de la torre, abans de la via, hi ha el seu camí d'accés, que travessa la via més a baix per un pas inferior i que sortint es divideix, puja en sentit est cap a l'estació o porta pel sud, cap a Hostalric. Al costat de la torre sortint, un altre camí paral·lel a la via en sentit Girona es divideix i un va cap al NW a Casa Nualart i l'altre cap a l'est, doncs és el camí d'Hostalric a Massanes (que passa per aquest pas inferior del ferrocarril). El mapa assenyala en color tres parcel·les allargades, dues al nord de la via i una al sud, que sumen unes 0,75 ha i que són els terrenys a expropiar per la CFMZA. La superfície total del mas és de 1.428,69 àrees (48 quarteres, 65,30 vessanes), de les quals camins i torrents ocupen 59,55 àrees (2 quarteres, 2,7 vessanes) (Millás, 1924):

- Al terme de Grions: 155,92 àrees (5,25 quarteres, 7,13 vessanes).

- Al terme d'Hostalric:
 - Torre, parcs, jardí, pati i *alameda*: 56,29 àrees (1,89 quarteres, 2,55 vessanes).
 - Terrenys a la part nord de la via: 1.056, 35 àrees (35,48 quarteres, 48,30 vessanes).
 - Terrenys a la part sud de la via: 160, 13 àrees (5,38 quarteres, 7, 32 vessanes).
- De la casa torre.

Plantes i alçat de la torre. Els tres primers plànols estan signats pel facultatiu J. Masdeu (1899). El quart, de planta i pis, sense autor ni data, per la grafia de la lletra emprada i per una major qualitat del dibuix, semblaria posterior i definitiva.

 - Planta baixa. Escala 1/50. Masdeu (1899).
 - Planta pis. Escala 1/50. Masdeu (1899).
 - Alçat sud. Escala 1/50. Masdeu (1899).
 - Planta baixa i planta pis 1r. Escala 1/50. Sense autor, ni data.
 - (Planta pis 2^a: no s'han trobat plànols de la planta pis 2n, on estaven les golfes i la cambra del servei domèstic).
- De la fàbrica:
 - Amb data 18/5/1900, el propietari Juan Matas y Serra, signa els plànols dibuixats amb tinta: emplaçament (escala 1/1.000) i de l'edifici en planta (escala 1/100), alçat de la façana i secció (escala 1/100), de la fàbrica del Mas Ciurana, situada entre la casa torre i el torrent de Banyacanyes (Matas, 1900).
 - Amb data 9/4/1901, A. Salazar signa els plànols dibuixats en llapis: emplaçament (escala 1/1.000), planta (escala 1/100), alçat

(escala 1/100) i secció (escala 1/100). En un annexe lateral està afegit un departament per a l'ebullició (Salazar, 1901).

En els dos plànols, l'emplaçament de la fàbrica i el dibuix de la planta divergeixen. En el primer es troba darrera la torre i en el segon, a l'est, on estaria la granja. Finalment però, sembla que cap dels dos projectes de la fàbrica varen ser executats.

Sobre la fàbrica, s'han trobat 4 cartes de 1900, de la correspondència mantinguda entre Justo Busquets amb Alberto Salazar, de la Comandància d'Enginyers de Girona. A la primera carta enviada (19/2/1900), Salazar explica que la sol·licitud de construcció del “tinglado o cubierto” s'ha de fer a nom del cunyat d'en Busquets, Matas. En la segona carta (10/4/1900), Busquets indica que hi ha una errada en la superfície del solar escripturat, que en Matas és cunyat seu i que vol construir una fàbrica als terrenys del Manso Ciurana. Afegeix que el governador de la plaça, ha intervingut com a administració en el tràmit. En la segona (15/4/1900), Salazar no hi posa impediments, tot dient que ha d'estar separada de la torre 10 m i que no pot superar els 150 m² (15 x 10 m). En la tercera però, Salazar, adduint esmena d'un superior, tot fent referència a una real ordre, no dóna el permís i afegeix que no es pot edificar si no es compra una nova peça de terreny de 2.500 m² (23/4/1900). Segons semblaria, aquest entrebancs administratius fan que finalment no es construeixi la fàbrica.

Segons els plànols i les fotos, la torre és un edifici de planta quadrangular (12 x 12 m, segons sol·licitud de construcció), amb planta baixa, primer i segon pis i

amb la façana principal orientada a migjorn. La teulada és a quatre aiguavessos i amansardada. El terreny fa 5.625 m², segons sol·licitud de construcció de la casa torre.

Segons els plànols, el primer projecte de casa torre va ser dibuixat pel facultatiu Josep Masdeu, mestre d'obres, el juny de 1899. Comprèn la planta baixa, la planta pis 1r i l'alçat sud. A la planta baixa cara sud, hi trobem l'entrada principal coberta, amb dues columnes aguantant la terrassa de la cambra central de la planta superior. Aquesta entrada dóna al vestíbul amb escala d'accés a la planta superior (sota l'escala: lavabo i comuna independents). A mà esquerra i de sud a nord: l'entrada lateral, una escala (amb una comuna a sota), la cuina amb menjador i un rebost petit. A mà dreta: el menjador, una *sala-labor*, un guarda-roba petit, un rebost petit i una cuina. Seguint el mateix ordre, la planta pis 1r consta de terrassa, sala, vestíbul i escala; a l'esquerra, dormitori, escala, *cuarto* i dormitori; a la dreta, dormitori amb un *cuarto-lavabo* (suite), dormitori, dormitori i comuna.

En els plànols del segon projecte (de reforma de la casa), es simplifica i millora la distribució i funció dels espais de l'interior de la casa. El plànol doble a tres colors (planta baixa i planta pis 1r), sense autor, ni data, mostra les modificacions proposades i construïdes definitivament. L'entrada principal dóna a un hall, a l'escala d'accés a la planta superior i a un lavabo amb WC independent, al fons. A mà esquerra: el menjador (sense entrada lateral), un passadís cap a la cuina amb rebost separat, que surt a la porxada (cara nord). A mà dreta: sala, despatx amb porta a l'exterior cap a l'est i cambra de costura, amb porta cap l'exterior nord, sota la porxada. Seguint el mateix ordre, a la planta pis 1r, dormitori (sense terrassa), vestíbul i escala; a mà esquerra,

dormitori amb bany (suite), dormitori i dormitori (els tres tenen sortida als tres balcons, no dibuixats al plànol, de la façana sud); a mà dreta, dormitori, vestidor, lavabo amb WC i dormitori. Tots els espais tenen finestres a l'exterior. Els dos dormitoris de la cara nord, tenen sortida (no dibuixada al plànol) a la terrassa.

Aquesta reforma inclou al pressupost (12):

- Paleta. El pressupost d'aquestes *reparaciones*, inclou els materials i les classes que calen, per fer les obres projectades:
 - Pedres: 44 m (100 carretades d'una cavalleria).
 - Sorra: 90 carretades.
 - Totxos: 6.200.
 - Totxos caisal: 300.
 - Pitxolins: 1.100.
 - Maons $\frac{1}{4}$: 6.050.
 - Maons mitjans: 1.000.
 - Maons comuns: 10.200.
- *Carpintería: "Importe total: diez mil cuatrocientas pesetas sin contar bigas madera, vidrierias pinturas y papeles."*

De l'anàlisi de les fotos antigues en blanc i negre de l'arxiu familiar, destaca a l'exterior de l'entrada principal, un voladís amb estructura de ferro forjat i vidre, aguantat per uns tirants també de ferro i tres balcons de ferro forjat i obra, a la primera planta cara sud, i la presencia de tancaments de fusta (mallorquines), a les tres obertures inferiors d'aquesta façana.

Aquestes observacions permeten assignar les construccions de la finca, en els tres nivells existents del terreny. Enlairada i dominant les vistes, trobem la casa torre, en el tercer nivell, la balaustrada sobre l'estació i el pujador a la casa, la pèrgola amb les columnes i els bancs de fusta i sobre el pujador i al voltant de la casa, el jardí amb restos de plàtans a l'est, al nord i a l'oest, les moreres bordes d'ombra i un teix (sembla) solitari, a migdia. En el segon: la caseta i les gàbies dels galliners, el molí de vent, el safareig, el pujador a la casa amb els bancs d'obra, la tanca posterior de filat. En el primer: la tanca d'obra i fusta amb les dues portes d'entrada de fusta, la masoveria amb l'estable a sota i els annexes (garatge, galliner i corts); l'hort, l'era, els pellers, la pallissa (amb sostre d'uralita), la granja de vaques amb els dos locals annexes i a baix, sortint als conreus al costat mateix del torrent, la casilla amb la bomba, un pou indi de l'època i les 3 basses d'obra. A la banda nord de la masoveria, abans dels conreus, hi havia un camp d'uns 200 plàtans per fusta.

Analitzant les fotos dels llibres, en blanc i negre i en color, mostren:

- En primer lloc, el canvi de teulada, que era inicialment una coberta de pavelló. Després de la reforma, és una coberta bilateralment W-E amansardada.
- El color rosat de les façanes pintades de la torre.
- La lluentor de la teulada, de ceràmica vidriada negra.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Mas_Ciurana

- A la casa no reformada, dos finestres de mig punt, a la cara oest de la segona planta (Coll-Vinent, 1995).
- A la casa no reformada, a la segona planta, tres finestres dobles de mig arc, a la façana sud i, al menys una senzilla lateral, a la façana est. A la

casa reformada, a la segona planta, únicament les mateixes tres finestres de mig arc centrals, la del mig de més alçada i dues laterals, sense les altres dues laterals (Reyero – Illa, 2015).

- A la casa reformada, a la segona planta, a la façana sud, tres finestres de mig arc centrals, la del mig de més alçada i dues més laterals, situades respectivament sobre els balcons. A la segona planta, a la façana oest, només tres finestres, centrals juntes (Linàs – Merino, 1999).

D'altra banda, comparant en aquest cas, les fotos de totes les fonts consultades, es poden destacar algunes diferències i/o sorpreses amb els plànols o les fotos antigues:

- El voladís de ferro i vidre de l'entrada principal sembla que ha estat substituït per un d'uralita.
- Hi ha una finestreta que ventila el magatzem.
- La finestra del lavabo del 2n pis és ovalada.
- A la cuina, la llar de foc cantonera, de maons vermells, és de construcció posterior.
- A la planta pis 2n: a la cara sud hi han 3 finestres juntes (una gran i dues laterals més petites) i dues laterals grans; a la cara est i oest es troben, a cada costat, el mateix model de tres finestres juntes; per contra a la cara nord hi han tres finestres grans separades.
- A la foto de la caseta del galliner, a la dreta, es veu una escala de ferro per pujar al que sembla un safareig rectangular d'obra, fet servir com a piscina.
- La primera (més ampla o de dos cossos) de les corts laterals, adossades a la masoveria és, semblaria, la quadra de les braves.

- La pallissa s'ha allargat, amb quatre nous pilars i dos parets de maons, que la divideixen ara en dos espais.
- En el plànol de Millás (1924):
 - la masoveria figura com a una única construcció solitària, sense garatge, ni cap altra construcció adossada (corts) o annexa (vaqueria i pallissa) i no coincideix amb la realitat, tal com mostren les fotografies de l'arxiu familiar Fàbregas Busquets. A les imatges, com a construccions adossades hi ha el garatge, unes corts al costat est, més llargues que la mateixa masoveria i dues corts/galliners més petits, afegits al costat. A l'entrada de les corts hi ha un camí i darrera, la pallissa.
 - ja estan marcades les tres peces de la finca a expropiar per CFMZA. Per motiu d'aquestes expropiacions posteriors (1927), el camí dibuixat que travessava les vies, d'accés directe a l'entrada de la casa, queda anul·lat.
 - no apareixen dibuixats en aquest, ni la gran bassa circular del camp al nord de la casa, ni la casilla amb el pou i les tres basses petites circulars d'obra. No obstant, dos pous i dues basses circulars, una de 70.000 l i una altra de 600.000 l, són citades en l'escriptura de venda de 1952. La presència d'una bassa molt gran, visible ara pel Google Maps, seria compatible amb aquesta de 700.000 l.

El record definitiu de la casa torre per Manuel Fàbregas Busquets (2018), coincideix amb les estances del plànol doble, de planta i primer pis, però amb un segon pis afegit. Les reformes principals a la torre van consistir en aixecar

la teulada per a fer a les golfes, on hi havia la cambra de les minyones. A les golfes (en orientació nord) es penjaven per assecar i servir, els productes de la mort de porc (llonganisses, espatlles i pernils). Ni com a projecte, ni com a construcció acabada, la fàbrica no és present en el record d'en Fàbregas Busquets. Tampoc un safareig d'obra, al costat del galliner, fet servir com a piscina...

Recorda que hi havien quatre entrades a la casa. La principal, d'entrada al vestíbul. Les posteriors sota el porxo, amb entrada cap a la cuina i cap el magatzem. La lateral est, des del despatx de l'avi Justo. A la planta baixa, en

sentit sud-nord i d'esquerra a dreta i en primer terme, hi ha el voladís central de l'entrada, el menjador amb la llar de foc (i a la xemeneia, l'amagatall dels diners) i dos finestrals, el vestíbul i el saló-biblioteca amb dos finestrals i on hi havia la ràdio, el tocadiscs i les butaques de vímet. En segon terme, el rebost amb finestral de tela mosquitera, el passadís de sortida cap a la porxada, l'escala al primer pis i el despatx de l'avi Justo. En tercer terme, la cuina amb pica de marbre, cuina econòmica, dos focs de carbó i el finestral amb tela mosquitera, la porta de sortida a la porxada, un armari sota l'escala; un lavabo amb WC independent i dues finestretes de ventilació i un magatzem amb sortida sota la porxada, un finestral i un armari-nevera de fusta (com de bar de l'època). La porxada, llarga com tota la casa, tenia les bigues de fusta vista. Hi havia mosaic hidràulic a la planta baixa i a la primera planta. A la segona, el terra era de rajoles.

A la planta primera i en el mateix ordre, hi havien els tres dormitoris: dels pares Josep Maria i Maria, suite amb bany (banyera) i dos finestrals, un amb balcó; de la filla Ana Maria, amb un finestral amb balcó i dels avis Justo i Ana amb dos finestrals, un amb balcó. En segon terme, un dormitori amb finestra, que era molt calent, perquè a sota hi havia la llar de foc del menjador, el vestíbul, un vestuari amb finestra i doble accés, des de el vestíbul i també des de la cambra dels avis, un lavabo amb WC i una finestreta. En últim terme, el dormitori d'en Manel amb dos finestrals, l'escala de pujada amb una finestra reixada sobre la terrassa, el dormitori d'en Josep Maria amb dos finestrals i, exterior al nord, en tota la façana nord, una terrassa sobre la porxada. Aquestes dues cambres tenien sortida directa a la Terrassa, pels finestrals.

A la torre s'hi podia arribar en cotxe, per l'entrada exterior principal, que no es feia servir i el pujador sota la pèrgola, amb un rest d'arbres a la dreta i de rosers, a l'esquerra. Voltant la casa, al jardí, diversos restos d'arbres d'ombra alineats. Al jardí, una taula, unes tumbones i una hamaca. A la pèrgola s'emparraven unes buguenví·lees. Una escala baixava als galliners, on també es podia pujar en vehicle, des de la porta d'entrada de la finca de la masoveria i el garatge, que era l'accés que es feia servir.

Al final del pujador, sobre els galliners hi havia una caseta pel gos, de fusta, on mai hi entraven. Hi havia també una altra caseta d'obra pels gossos, doncs al mas hi havien sempre 2-3 gossos. Hi ha força fotos de l'Strong, un mastí andalús de pèl curt (el que ara es podria anomenar racialment Alano espanyol), de la Mona, un gos llop i de la Tosca, una gossa del tipus antic d'atura, de pèl dur negre i foc. Hi havia també un gat blanc i gates ratadores. El galliner gran era una caseta amb sostre d'uralita i un tancat de filat, que baixava per un marge posterior. A sobre, hi havien instal·lats en un espai allargat sota tota la barana del jardí, dos tipus de galliners de la innovadora Avicultura científica de l'època: els cinc mòduls de caseta i estructura triangulars i davant, a l'altre costat en paral·lel, els sis de planta i estructura rectangular, amb caseta a dins. Pujant des de la masoveria, al principi d'aquests mòduls triangulars, hi havia una caseta d'obra, que era el colomar per a 12-15 parelles, que fornien colomins per a l'arròs. Les gallines de races de producció i ornamentals sobre tot, estaven en aquests dos tipus de gàbies: les rectangulars amb sostre obert, amb al fons una caseta de fusta d'entrada inferior, amb teuladet (sembla d'uralita) i amb algun ponedor doble (dos nius) de fusta, penjat de la caseta sobre la seva entrada i les altres que eren triangulars amb caseta també triangular de

fusta, amb teuladet i dos ponedor individuals de fusta penjats, un a cada costat de l'entrada de la caseta. L'ombra d'unes acàcies i d'uns *Acer negundo*, protegia del sol a l'estiu tota aquesta zona. A la pujada d'accés als galliners, a la dreta de l'entrada, hi havia la gàbia de les cinc oques i a dins, les dues gàbies de conilles i les dues dels mascles. Un pou amb molí de vent i dipòsit donava aigua a la torre, als galliners i al safareig (amb sostre de teules). Uns estenedors al costat del safareig, completaven l'espai.

La masoveria era molt gran. A l'entrada hi havia una sala on es guardaven les eines. També hi havia un menjador, la cuina i una escala que pujava al pis de dalt, on hi havien els dormitoris. Tota la superfície del soterrani de la masoveria era l'estable dels cavalls. N'hi havien dos de treball, un altre de sella per muntar el seu germà Josep Maria i per enganxar a la tartana i un ruc per portar la llet a la carretera en carro i que també era muntat per en Manel. En Josep Maria, el pare, va fer construir la tartana de les fotos per anar a passejar a cavall. En aquest espai del camí, entre la cort dels porcs i la pallissa, era on es feia la mort de porc. El cansalader Aragall n'havia arribat a matar cinc a l'any.

A la pallissa oberta s'hi emmagatzemava el fenc. Les golfes noves sobre la quadra, a la nau central servien de magatzem de gra. Sortint pel camí cap al nord, hi havien els pallers i la pila de canyes, al costat d'una figuera. Després de la porta de la tanca, els conreus de blat de moro i d'userda.

Fàbregas Busquets recorda la vaqueria, amb unes 20 vaques i un toro. Com encara no existia la inseminació artificial ramadera, els pagesos portaven les seves vaques a muntar al Mas Ciurana. De la quadra, rememora que una

ventada va fer caure bigues i mig sostre de teules i va matar una vaca (hi ha una foto que mostra mitja construcció sense coberta). Posteriorment es va reconstruir i es va aixecar el sostre a més alçada, per fer un altell, afegint també als laterals dos annexes, que eren magatzem pel farratge i graner (les golfes). L'herba calenta segada es deixava temperar abans de donar-la a les vaques. Hi havien unes piques grans amb aigua fresca, on es posaven les marranxes de llet munyida, que passaven a recollir cada dia per portar a la fàbrica la SILA, de Sant Celoni, indústria de pasteurització de llet, que va iniciar aquesta activitat alimentària el 1920.

Al nord, al costat del torrent de Banyacanyes i de la casilla de bombeig d'aigua, hi havia un pou indi (ple de grava i sorra), comunicat per una mina, successivament amb 3 basses, que eren utilitzades com a dipòsits d'emmagatzematge, que agafava l'aigua quan plovia i baixava el torrent. El motor dièsel pouava l'aigua per la granja, la masoveria i l'hort. Després es va canviar per un motor elèctric. Pel camí sortint cap al nord, en un turonet a l'oest hi havia una vinya de ½ ha i a sota una bassa circular molt gran de 10 x 2-2,5 m, plena d'aigua, però que no es feia servir.

Just per davant i a sota mateix de la torre, hi havien dos vies de maniobra (una morta), que arribaven a la Conna, l'andana central, les dos vies de la línia de Barcelona a França i l'estació. A l'estiu, els nois es banyaven en una resclosa de la Tordera, que aleshores baixava sempre bastant plena i a la gran bassa del camp de darrere la casa. A la Tordera hi havien palanques o passerres, que podien ser fixes o mòbils, per travessar el riu, d'un costat a l'altre.

Actualment, abans de l'okupació, Fernando Laq va fer un excel·lent reportatge fotogràfic sobre la torre i el seu jardí, on es mostra, l'estat de degradació de la casa i de la finca. Porta per títol **La vella mansió. Primera exploració en color i BN** (2013). Són setze fotos, dues interiors, dotze exteriors de la casa i tres del jardí amb els plàtans:

<https://www.flickr.com/photos/fernandolaq/sets/72157635408359119/>

Les fotos presentades a la web confirmen certs detalls constructius:

- El seu color rosat. Alguns l'anomenaven, la Casa rosa.
- Interiors: les dues portes vidrieres (amb vidres de gota) de comunicació entre el menjador i el saló amb el vestibul central. Els detalls de la fusteria de color blanc. Les motlures i el floró del sostre i el paviment hidràulic del terra de despatx i vestibul. Els porticons dels finestrals (del saló).
- Exteriors: el color tabac de la porta d'entrada a la cuina, de les persianes mallorquines de les finestres petites del porxo i de les bigues del sostre del porxo. La lluminària penjada de les bigues del sostre del porxo. Unes persianes de plàstic, col·locades pels darrers propietaris a les tres obertures de la façana est. A la segona planta, les tres finestres en arc de mig punt, de la façana nord de la torre.
- Jardí: una caseta de gos d'obra. El jardí abandonat.

Amb el projecte de construcció de les infraestructures de l'AVE, la torre i part dels terrenys van ser expropiats per ADIF, doncs la via de l'AVE passa entre la via de Rodalies i la torre. Per motiu de l'abandonament de la finca pel Ministerio, la torre va ser "okupada" el 14 de desembre del 2012:

<https://www.naciodigital.cat/baixmontseny/noticia/3466/centre/social/mas/ciurana/hostalric/celebra/1r/aniversari>

i ho continua actualment (21/4/18):

<https://directa.cat/alliberen-hostalric-un-casal-hist%C3%B2ric-abandonat-adif>

<https://masciurana.wordpress.com/proyecto-c-s-o-mas-ciurana/>

<https://masciurana.wordpress.com/rehabilitacio/>

<http://www.naciodigital.cat/baixmontseny/noticia/4224/carta/oberta/desallotjament/al/cso/mas/ciurana/hostalric>

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLhM-O94SK8SvABgwION7Imyd3ipcF7UVj>

Les fotos presentades a la web del CSOA (Centre Social Okupat Alliberat) confirmen també certs detalls comentats abans:

<https://masciurana.wordpress.com/galeria-dimatges/>

La informació que apareix actualment al Cadastre és la següent [28/1/20]:

<https://www1.sedecatastro.gob.es/Cartografia/mapa.aspx?pest=rustica&from=OVCBusqueda&ZV=NO&ZR=NO&RCCompleta=&pol=10&par=18&DescProv=GIRONA&prov=17&muni=169&DescMuni=SANT%20FELIU%20DE%20BUIXALLEU&TipUR=R&refcat=17169A01000018&del=17&mun=169>

Pel Google Maps es veuen tres edificacions, dues amagades enmig dels arbres i una bassa circular situada en un camp al nord de la torre. Estan indicats dos torrents, el d'en Nualart al N i el de Sant Jacint, més al NE [13/10/20]:

<https://www.google.es/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=mas+ciurana+hostalric>

CONCLUSIONS

La iniciativa empresarial i d'àmbit familiar, portada a terme per Justo Busquets Tarruella, amb la compra de la finca on va construir la casa torre i la masoveria amb vaqueria, el Mas Ciurana d'Hostalric, coincideix amb el bon moment històric de Catalunya aquells anys, amb l'empenta del Noucentisme. En aquella època, la innovació econòmica i social que va aportar el mas, a Hostalric, va ser pel fet d'arribar a compatibilitzar les funcions de casa-torre d'estiueig amb les pròpies de la pagesia, com són el treball de la terra i la cura del bestiar. A banda d'aquests aspectes, cal destacar també tècnicament, la qualitat arquitectònica de disseny i de materials, que va suposar el seu projecte i construcció, com recorden encara alguns veïns.

Dècades després, les difícils relacions econòmiques entre amo i masover, amb escassa rendibilitat pel propietari, varen motivar la venda de la finca Mas Ciurana, el 1952, tot conservant l'altre mas, l'Hostal de l'Arrupit, de Riudarenes. Al mas però es va continuar l'aprofitament agrícola de la finca, doncs va ser comprat pels veïns de Can Nualart, mas que encara a dia d'avui és una explotació agroramadera de vaques de llet. Cap als anys 80, l'autor recorda encara una visita al Mas Ciurana, amb el seu pare, Manuel Fàbregas Busquets. Després d'una agradable conversa i a petició del seu pare, en Nualart ens va mostrar l'amagatall de les joies i els diners, que hi havia sobre la xemeneia. Amb la posterior expropiació per ADIF, l'okupació i tota la cronologia del desnonament, el futur de la casa torre és incert.

Agraïments: a Manuel Fàbregas Busquets, pels seus records personals i per l'arxiu familiar consultat.

REFERÈNCIES

ALBÀ M., BALL-LLOSERÀ L., FORMIGA J., GRAU D., LLINÀS J., MARTÍNEZ M., MUNDET J., TEIXIDOR R., MALLORQUÍ E. 2015. Cinquanta-cinc llegües de passos oblidats i xarrabascos. Els camins històrics de la plana selvatana (la Selva i el Gironès). Vol. 1 Els camins vers la ciutat de Girona. Col·lecció Estudis i textos, 18. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.

ALVARADO COSTA J. 2009. El negoci del suro a la comarca de la Selva. Del segle XVIII a mitjan segle XX. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.

ALFARO GUIXOT J.M. 2007. Dues hores a... El Castell d'Hostalric. Fundació Les Fortaleses Catalanes. Figueres.

ARXIU FÀBREGAS BUSQUETS. 1899-2018.

- BUSQUETS TARRUELLA J. 1852. Titulació del Manso Ciurana y del Manso Rupit. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.
- BUSQUETS TARRUELLA J. 1952. Escritura de compraventa. Notaria. Sant Celoni. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.
- COMPAÑÍA DE FERROCARRILES DE MADRID A ZARAGOZA Y A ALICANTE (RED CATALANA). 1927. Contratos provisionales de expropiación. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.
- FÀBREGAS BUSQUETS M. 2018. Col·lecció fotogràfica del Mas Ciurana, Hostalric i voltants. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.
- FÀBREGAS JORBA J. M. Relación de los poseedores del Mas Ciurana de Hostalric, desde su fundación hasta la fecha. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.
- MASDEU J. 1899. Planos de la casa torre Mas Ciurana d'Hostalric. Escala 1/50. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

- MATAS Y SERRA J. 1900. Planos de la fábrica del Mas Ciurana. Escala 1/1.000 i 1/100. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.
- MILLÁS J. 1924. Plano geométrico del Manso Ciurana de Hostalric. Escala 1:1.000. Santa Coloma de Farners. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.
- SALAZAR A. 1901. Planos de la fábrica del Mas Ciurana. Escala 1/1.000 y 1/100. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE AMIGOS DE LOS CASTILLOS. 1959. Exposición Castillos de Cataluña. Catálogo. AEAC (Palacio de la Virreina). Gráficas El Tinell. Barcelona

BOHIGAS I MAYNEGRE J., MORALES I GARCIA F.X. 2008. La guerra del Francès a la Selva. L'impacte de l'ocupació napoleònica al món rural. Col·lecció Estudis i textos, 11. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.

BORRELL I SABATER M., FIGUERAS I CAPDEVILA N., LLINÀS I POL J., MALLORQUÍ I GARCÍA E., MERINO I SERRA J. 2005. Deu llegües de pols i roderes. El camí ral de Girona al Tordera. Col·lecció Estudis i textos, 10. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.

BUSQUETS ARTIGAS J. 2010. La Torre dels Frares. La defensa del Raval. Associació pel Patrimoni Històric d'Hostalric. Hostalric.

COLL-VINENT I BENAVENT DE BARBERÀ C. 1995. Hostalric ahir i avui. Ajuntament d'Hostalric. Hostalric.

DOLL I PETIT R. 2011. El franquisme (1939-1975). En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 685-723). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.

DURAN M., JUANHUIX J., REYERO R. 1991. Hostalric. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 31. Monografies locals, núm. 18. Diputació de Girona/Caixa de Girona. Girona.

FÀBREGAS BUSQUETS M. 2018. Informació oral. Hostalric. [27/5/2018].

FÀBREGAS I COMADRAN X. 2018. Mas Ciurana: explotación agrícola y ganadera (Hostalric, 1940-1950).

<https://ddd.uab.cat/record/196451?ln=ca>

FÀBREGAS I COMADRAN X. 2018. Mas Hostal de l'Arrupit: finca forestal (Riudarenes, 1950).

<https://ddd.uab.cat/record/200087?ln=ca>

LAQ F. 2013. La vella mansió. 16 fotos en color i blanc i negre. [26/05/18].

<https://www.flickr.com/photos/fernandolaq/sets/72157635408359119/>

LLENSA DE GELCEN S. 1945. Inventario razonado de la flora de Hostalric y su comarca. Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas y Superior de Agricultura y de los Servicios Técnicos de Agricultura. [En línia]. Vol. 5, p. 121-190.

<https://www.raco.cat/index.php/AnalesAgricultura/article/view/225844/307228>

LLINÀS I POL J., MERINO I SERRA J. 1999. El patrimoni de la Selva. Fitxer 3. Inventari històric, artístic i arqueològic dels municipis de la comarca. Consell Comarcal de la Selva. Santa Coloma de Farners.

PEREL FEUL D. Ostalric. Gravat. Làmina numerada 22 i 26, de l'obra *Les plans et profils des principales Villes et lieux considérables de la Principauté de Catalogne*. 1668. Cavaller de Beaulieu. Paris.

PONS I GURI J. M. 2002. Hostalric, capital i arxiu del Vescomtat de Cabrera. Quaderns de la Selva, 14. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.

RANGIL I BRUNET D. 2009. Vogits, modolons i desfedors. Recull de cultura oral del Montnegre (II). Romanyà Valls. Capellades.

REGISTRO DE LA PROPIEDAD DE SANTA COLOMA DE FARNÉS.

- Tomo 367, libro 10 de Hostalrich.
- Tomo 623, libro 18 de Hostalrich.
- Tomo 571, libro 19 de San Feliu de Buxalleu.
- Tomo 559, libro 16 de Hostalrich.
- Tomo 474, libro 16 de Buxalleu.

REYERO PLA R. 2002. Hostalric. Centre d'Estudis Selvatans. Ajuntament d'Hostalric. Girona.

REYERO PLA R., ILLA MORERA D. 2015. L'Abans: recull gràfic d'Hostalric (1882-1976). Efadós – Ajuntament d'Hostalric. El Papiol.

SERRA I FEU R. 1997. Comarques i subcomarques de Catalunya. La Selva. Volum 6.5. Agrupació Catalana Collejou de Promoció Excursionista. Mollerussa.

URGELLÉS M. 1888. Hostalrich. Memorias de la Guerra de la Independencia. Impremta Jaume Jopus. Barcelona.

ALTRES REFERÈNCIES

FRIGOLA I ARNAU B. Col·lecció fotogràfica familiar. Hostalric.

FRIGOLA I ARNAU B. Fons Frigola. Col·lecció fotogràfica. Arxiu Històric d'Hostalric.
Ajuntament d'Hostalric. Hostalric.

FRIGOLA I ARNAU B. Fons Reyero Pla. Col·lecció fotogràfica. Hostalric.

(1) http://www.pedresdegirona.com/historia_fortificacions_17.htm

(2) https://ca.wikipedia.org/wiki/Llista_de_guerres_catalanes

<http://invarquit.cultura.gencat.cat/Cerca/Fitxa?index=0&consulta=&codi=26744>

<https://www.google.es/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=mas+ciurana+hostalric>

https://ca.wikipedia.org/wiki/Mas_Ciurana

[https://www1.sedecatastro.gob.es/OVCFrames.aspx?TIPO=MBUSQ&url=../Cartografia/mapa.aspx&pest=urbana&from=OVCBusqueda&RCCompleta=&via=ESTACIO&tipoVia=BJ&numero=&kilometro=&bloque=&escalera=&planta=&puerta=&DescProv=GIRONA&prov=17&muni=89&DescMuni=HOSTALRIC&TipUR=U&codvia=60&comVia=ESTACIO%20\(BAJADA\)&tc=U&del=17&mun=89](https://www1.sedecatastro.gob.es/OVCFrames.aspx?TIPO=MBUSQ&url=../Cartografia/mapa.aspx&pest=urbana&from=OVCBusqueda&RCCompleta=&via=ESTACIO&tipoVia=BJ&numero=&kilometro=&bloque=&escalera=&planta=&puerta=&DescProv=GIRONA&prov=17&muni=89&DescMuni=HOSTALRIC&TipUR=U&codvia=60&comVia=ESTACIO%20(BAJADA)&tc=U&del=17&mun=89)

<https://www.flickr.com/photos/fernandolaq/sets/72157635408359119/>

<https://directa.cat/alliberen-hostalric-un-casal-hist%C3%B2ric-abandonat-adif>

<https://masciurana.wordpress.com/proyecto-c-s-o-mas-ciurana/>

<https://masciurana.wordpress.com/rehabilitacio/>

<http://www.naciodigital.cat/baixmontseny/noticia/4224/carta/oberta/desallotjament/al/cso/mas/ciurana/hostalric>

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLhM-O94SK8SvABgwION7Imyd3ipcF7UVj>

<https://www.pressreader.com/spain/la-vanguardia/20090824/281951718840361>

ANNEXES

Plànols originals

Ila. MASDEU J. 1899. Planos de la casa torre Mas Ciurana d'Hostalric. Planta baja. Escala 1/50.

Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

Ilb. MASDEU J. 1899. Planos de la casa torre Mas Ciurana d'Hostalric. Planta piso 1°. Escala

1/50. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

Ilc. MASDEU J. 1899. Planos de la casa torre Mas Ciurana d'Hostalric. Alzado (sur). Escala

1/50. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

III. Planos planta y piso 1° de la casa torre Mas Ciurana d'Hostalric. Escala 1/50. Lligall

Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

IV. MATAS Y SERRA J. 1900. Planos de la fábrica del Mas Ciurana: Emplazamiento. Escala

1/1.000. Planta, alzado y sección. Escala 1/100. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

I. MILLÁS J. 1924. Plano geométrico del Manso Ciurana de Hostalric. Escala 1:1.000. Santa

Coloma de Farners. Lligall Escriitures velles. Arxiu Fàbregas Busquets. Barcelona.

Fotografies en blanc i negre